

Кизенко Василь Іванович,
*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
відділу дидактики
Інституту педагогіки НАПН України,
e-mail: lab_didaktika@bigmir.net*

ВІТЧИЗНЯНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ВАРІАТИВНОГО КОМПОНЕНТА ЗМІСТУ ОСВІТИ

***Ключові слова:** старша школа, профільне навчання,
курси за вибором.*

Реалізація варіативного освітнього компонента у старшій школі не мислиться поза соціальним партнерством, тобто поза зв'язками закладів загальної середньої освіти із роботодавцями. Зауважимо, що досвід такого партнерства є здобутком багатьох закладів загальної середньої освіти. Дбаючи про потреби учнів, педагогічні колективи Київської гімназії східних мов № 1, гімназії № 290 м. Києва, Кременчуцької гімназії № 5 імені Т. Г. Шевченка Полтавської області, гімназії міжнародних відносин № 323 з поглибленим вивченням англійської мови м. Києва, Писківської гуманітарної гімназії Бородянського району

Київської області та ін. налагодили успішну співпрацю з різними виробництвами й організаціями. За нашим висновком, у цих закладах загальної середньої освіти формується як аксіологічне, так і акмеологічне середовище, що сприяє досягненню їх випускниками професійного успіху в майбутньому.

На прикладі Київської гімназії східних мов № 1, яка є асоційованою школою ЮНЕСКО та дослідно-експериментальним закладом всеукраїнського рівня (розробляє тему «Реалізація інноваційної моделі розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів»), розкриємо провідну роль авторської модернізації і створення навчальних програм курсів за вибором. Із метою впровадження профільного навчання (за філологічним профілем) у гімназії створено програми спеціальних курсів для учнів 10–11-х класів (по 35 навч. годин у 10-му і 11-му класах за тижневого навантаження – 1 навч. година), що є варіативною складовою навчального плану гімназії. Зокрема: «Вступ до сходознавства» (англійською мовою), «Лінгвокраїнознавство Китаю», «Китайська мова. Практична граматики», «Лінгвокраїнознавство Ірану», «Японська мова. Практична граматики», «Лінгвокраїнознавство арабських країн» й ін. [3, с. 185–186].

У процесі засвоєння змісту спеціальних курсів учні долучаються до загальнокультурного світу цінностей. У них формуються навички використання вербальних культурологічних знань у ситуаціях іншомовного спілкування. Культурологічний підхід до навчальної діяльності уможливує досягнення вищого рівня сформування культурологічної компетентності як продукту діалогу культур.

Зупинімося коротко на тематиці курсів за вибором у середніх і старших класах Тернопільського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів

– правовий ліцей № 2» Тернопільської області (далі – ТНВК «ЗШПЛ № 2»).

Дотримуємося думки, що сучасний навчальний заклад має бути до послуг учнів та їхніх батьків. Мовимо передусім про компетентнісну підготовку молодого покоління до дістання неперервної освіти впродовж усього життя. Водночас завданням навчальних закладів є розвиток системи профільного навчання з орієнтацією на формування соціоцентрованих цінностей учнів – гуманізму, гідності, довіри, патріотизму, відповідальності, терпимості, чуйності й інших моральних принципів і якостей особистості майбутнього громадянина України.

Можемо констатувати, що в ТНВК «ЗШПЛ № 2» варіативний освітній компонент реалізується з метою оволодіння учнями сукупністю систематизованих знань, умінь і навичок, підготовки і долучення їх до норм і цінностей національної культури українців, різних сфер життєдіяльності суспільства та до культури суспільної системи [4, с. 262].

Варто відзначити, що в ТНВК «ЗШПЛ № 2» склалися соціально-педагогічні передумови для реалізації варіативного освітнього компонента. Так, заклад загальної середньої освіти пропонує компетентнісну модель інноваційного підходу до освітньої практики. Педагоги цього закладу свідомі того, що курси за вибором допомагають розв'язати коло пріоритетних освітніх проблем, зокрема тих, які стосуються індивідуалізації освітніх траєкторій учнів.

Так, тематика курсів за вибором у старших класах ТНВК «ЗШПЛ № 2»: 1. «Основи підприємницької діяльності» (10-ті класи, 1 навч. год.). 2. «Культура українського ділового мовлення» (10-ті класи, 1 навч. год.). 3. «Історія держави і права» (10-ті класи, 1 навч. год.). 4. «Конституційне право України» (11-ті класи, 1 навч. год.). Учні розглядають конституційні права і свободи громадян у

системі загальноєвропейських цінностей, з'ясовують сутність суспільних процесів. 5. «Основи демократії» (11-ті класи, 1 навч. год.). Учні оволодівають знаннями про загальнолюдські цінності та демократичне суспільство.

Не менш важливо, що у ТНВК «ЗШПЛ № 2» забезпечується відповідність рівня загальної середньої освіти державним стандартам освіти, дотримується єдність навчання і виховання учнів. Вибір форм, методів і засобів навчання здійснюється відповідно до законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» із врахуванням профілю та інших особливостей організації навчально-виховного процесу в ТНВК «ЗШПЛ № 2» [3, 1; с. 201–202].

Стратегія профільності старшої школи, проголошена в Україні на законодавчому рівні, передбачає пошук ефективних технологій профілізації навчально-виховного процесу. На часі – вивчення досвіду зарубіжних країн із налагодження навчання у цій ланці освіти [5].

З'ясуємо особливості організації і змістового наповнення освітніх процесів у старших середніх школах Швеції, Великої Британії, Італії, Франції, Болгарії, США, Китаю та інших країн. Спільною рисою цього освітнього щабля у більшості західноєвропейських країн є наявність таких різновидів програм і навчальних курсів:

- а) обов'язкові для всіх учнів (загальноосвітні);
- б) обов'язкові за вибором (учні мають вибрати кілька навчальних курсів із серії запропонованих);
- в) довільного вибору (крос-дисциплінарні);
- г) курси для самоосвіти.

Нині популярним стало використання модульного способу організації навчання у старшій середній школі (Швеція, Велика Британія, Італія). Це дає змогу максимально наблизити навчальний процес до потреб учнів та полегшити у майбутньому їхню адаптацію до студентського життя. Так, Швеція переймається розвитком знань і навичок учнів задля їхнього економічного самоствердження в суспільстві. Освітні

цілі старшої школи Великої Британії спрямовані насамперед на допомогу молоді у виборі освітніх закладів із метою подальшого навчання та набуття професійної кваліфікації.

У старшій школі розвинених країн світу реалізується широкий спектр курсів за вибором і факультативів. Як правило, ці форми занять не обмежуються рамками базових освітніх галузей (англійська мова, математика, історія, наука, іноземна мова). Пропоновані учням курси за вибором і факультативи відображають інтереси підлітків, формують і вдосконалюють навчальні вміння та безпосередньо пов'язуються з майбутнім кар'єрним зростанням. З кожного погляду вони не потребують багато часу або роботи, на відміну від базових курсів.

Варто зауважити, що учні можуть вибрати кілька курсів чи факультативів, серед яких: «Автомеханіка», «Аеробіка», «Антропологія», «Архітектурне проектування», «Біблія», «Бізнес», «Ботаніка», «Важка атлетика», «Введення в астрономію», «Введення в економіку», «Введення в океанографію», «Геологія», «Гімнастика», «Графічний дизайн», «Дебати», «Дизайн інтер'єру», «Домашнє управління» / «Домашня економіка», «Дослідження Старого Заповіту»/«Нового Заповіту», «Електрика», «Жестова мова США»/«World Politics Elective», «Живопис», «Життєві навички», «Журналістика», «Здоров'я», «Історія Церкви», «Кераміка», «Комп'ютерні настільні видавничі комплекси», «Критичне мислення», «Ландшафтний дизайн» «Логіка», «Маркетинг», «Метеорологія», «Мистецтво», «Міфологія», «Надання першої допомоги», «Наука», «Образотворче мистецтво», «Опрацювання текстів»/«Робота з текстами», «Оркестр», «Офіс», «Підприємницьке право», «Програмування»/«Мови Веб-дизайну», «Психологія», «Реклама», «Релігії», «Риторика», «Садівництво», «Сантехніка», «Скульптура», «Соціологія», «Театр»,

«Управління», «Фізкультура», «Фільм», «Фінансовий менеджмент», «Фотографія», «Харчування» [2].

Отже, курси за вибором і факультативи стосуються головних сфер людської діяльності. В Інтернет-ресурсі «Exploring Possible Elective Courses for High School» також ідеться про широкі можливості факультативних курсів для старшої школи: 1) факультативи (курси за вибором) доповнюють навчання в класах тим змістом, який цікавить дітей, і готують їх до дорослого життя; 2) у старшій школі підліток досліджує особисті інтереси, аби вибрати свою кар'єру; 3) старша школа – це пора, коли підліток готується до дорослого життя, а тому формує життєво важливі навички; 4) підліткам потрібно навчитися дбати про свій банківський і фінансовий стан – незалежно від того, чи планує він учитися в коледжі, чи ні (слід навчитися збалансовувати чекову книжку, бюджетувати свої фінанси, мати актуальні знання про кредити і позики); 5) у старшій школі підліток вибирає те, чого прагне навчитися.

Література

1. Іванюк І. В. Формування профільно орієнтованого цілісного освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, Ін-т педагогіки НАПН України. Київ, 2017. 242 с.

2. Elective Possibilities for High School.–Available: https://www.hslsda.org/highschool/Elective_Possibilities.pdf. Accessed on: Jul. 22, 2017.

3. Кизенко В. І. Варіативний компонент змісту освіти в основній і старшій школі: теорія і практика : [моногр.] : Слово, 2018. 405 с.

4. Соціологічна енциклопедія / [уклад. Городяненко В. Г.]; Київ : Академвидав, 2008. 455 с.

5. Старша школа зарубіжжя: організація та зміст освіти : [кол. моногр.] за ред. О. І. Локшиної. Київ: Богданова А. М., 2006. 228 с.